

Updating of approaches to the purpose, values, principles of education and upbringing of the student youth in accordance with the contextual changes in the academic environment and the state course in the field of higher education are characterized. The forms and means of influencing formation of the young generation in terms of academic and extracurricular work are presented.

Key words: specialist training, pedagogical and scientific-pedagogical staff, organization of educational process, upbringing, education, institution of higher education, university.

УДК 378.046-021.68:80 (477.7)

Василь Кузьменко

КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»

ORCID ID 0000-0002-5424-8234

Ганна Чух

КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»

ORCID ID 0000-0002-6831-4204

DOI 10.24139/2312-5993/2019.10/268-278

ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ВЧИТЕЛІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН ПІВДНЯ УКРАЇНИ В 1959-1984 РР.

У статті на основі архівних матеріалів, документів профільного міністерства розкрито особливості функціонування системи післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін Півдня України в 1959-1984 рр. Зроблено висновок, що система підвищення кваліфікації як одна з підсистем післядипломної педагогічної освіти досліджуваного періоду характеризується частими спробами реформування всієї освітньої галузі й мовно-літературної освіти зокрема та переорієнтацією й перепідготовкою вчителів відповідно до вимог часу. Визначено позитивні тенденції, що є актуальним для екстраполяції досвіду післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін Півдня України в сучасний освітній простір.

Ключові слова: післядипломна освіта, філологічні дисципліни, система підвищення кваліфікації вчителів Півдня України.

Постановка проблеми. Реалізація нових засад підвищення кваліфікації педагогічних кадрів потребує ретроспективного аналізу цього процесу: дослідження системи національної післядипломної освіти сприяють віднайденню способів підвищення її ефективності. Історико-педагогічні пошуки дають можливість констатувати низку закономірностей розвитку, позитивні чинники і недоліки в організації процесу підвищення кваліфікації, у тому числі й учителів філологічних дисциплін, характерні особливості функціонування, можливості та перспективи модернізації.

Аналіз актуальних досліджень. Різні аспекти функціонування системи підвищення кваліфікації як однієї з підсистем післядипломної педагогічної освіти вивчали вітчизняні науковці. Нами здійснено аналіз історико-педагогічних пошуків С. В. Крисюка (Крисюк, 1997),

А. І. Кузьмінського (Кузьмінський, 2003), П. В. Худомінського (Худоминский, 1986) та ін. У цих дослідженнях розкрито основні тенденції розвитку й функціонування означеної освітньої галузі в різні періоди, у тому числі й у 1959-1984 рр. Здійснений аналіз наукових пошуків засвідчив ґрунтовність дослідження післядипломної педагогічної освіти. Водночас маємо констатувати відсутність праць із історії педагогіки, які б висвітлювали регіональні особливості розвитку післядипломної педагогічної освіти вчителів філологічних дисциплін. Малодослідженими залишаються її сутнісні особливості, потенціал, результати і наявні суперечності.

Мета статті. Характеристика функціонування системи підвищення кваліфікації вчителів філологічних дисциплін Півдня України 1959-1984 рр. є метою статті, а саме: визначення проблем розвитку післядипломної педагогічної освіти вчителів філологічних дисциплін у 1959-1984 р, висвітлення її сутнісних особливостей, потенціалу, результатів і наявних суперечностей.

Методи дослідження: аналіз (усебічне вивчення об'єкта шляхом його поділу на складові частини) і синтез (поєднання цих частин у єдину систему), індукція (метод пізнання, який дає можливість одержати загальний висновок на основі аналізу окремих фактів) і дедукція (метод переходу від знання загальних закономірностей до окремого прояву), аналогія (спосіб установлення схожості між нетотожними об'єктами), абстрагування (мислене відокремлення певної властивості чи ознаки предмета від інших), конкретизація (мислена реконструкція предмета на основі виокремлених раніше абстракцій) й узагальнення (спосіб переходу від одиничного до загального) (*Енциклопедія*, 2008, с. 491). Використання цих методів дало можливість розкрити організаційно-змістові аспекти діяльності закладів системи підвищення кваліфікації вчителів, здійснити змістовий і контент-аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми; архівних документів; дати оцінку освітніх процесів у системі підвищення кваліфікації вчителів означеного періоду

Виклад основного матеріалу. Під час характеристики визначеного періоду, як і всієї післядипломної педагогічної освіти, доцільно враховувати етапи історії розвитку школи, оскільки вони мають безпосередній вплив на зміст навчання (Кузьменко, 2014). Важливим є акцент і на змінах у різні роки підходів до визначення мети й змісту освіти і в зв'язку з цим – місця філологічних дисциплін у шкільній освіті.

Предметом наших наукових розвідок уже були деякі особливості процесу системи підвищення кваліфікації вчителів філологічних дисциплін південних областей України 1959-1984 рр. (Чух, 2019). Ця освітня галузь зазначеного періоду визначалася неоднозначністю та суперечностями, зумовленими впливом радянської ідеології на освітню галузь. Аналіз архівних документів, наказів та інструкцій Міністерства народної освіти Української РСР (МНО УРСР), постанов уряду дає підстави стверджувати,

що післядипломна педагогічна освіта загалом і вчителів філологічних дисциплін зокрема хоч і розглядалася як елемент всесоюзної системи післядипломної педагогічної освіти, та все ж не враховувала культурно-освітніх потреб південних областей України та їхніх особливостей, а повністю підпорядковувалася закономірностям розвитку всієї освітньої галузі (Чух, 2019). Однак недослідженими залишаються регіональні аспекти змісту післядипломної освіти, які підтвердили поступовий вхід мовно-літературної галузі, а отже – і системи підвищення кваліфікації вчителів філологічних дисциплін, у тому числі й Півдня України, у кризовий період в кінці 70-х – на початку 80-х років ХХ століття.

Окреслимо найсуттєвіші чинники, що мали вплив на функціонування системи підвищення кваліфікації вчителів загалом і філологічних дисциплін Півдня України зокрема в 1959-1984 рр.

Після ухваленого Верховною Радою СРСР у грудні 1958 року закону, що проголошував зміни в освітній галузі Радянського Союзу, у квітні 1959 року було ухвалено аналогічний Закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток народної освіти в УРСР» (*Про зміцнення зв'язку школи з життям*, 1959). Цей період позначений розвитком мережі опорних шкіл з метою упровадження в практику роботи школи досягнень педагогічної науки, створенням шкіл передового педагогічного досвіду, введенням посади громадського методиста районного (міського, обласного) відділів народної освіти. Окрім того, процес росіянізації всіх ланок освітньої сфери в південному регіоні України набув особливого розмаху.

Важливим стало відновлення діяльності районних (міських) методичних кабінетів (РМК) для впорядкування роботи з педагогами на районному рівні в 1968 році (*Основні документи*, 1973); перехід на нові навчальні плани й програми в кінці 60-х – на початку 70-х років ХХ ст. (*Про графік дальшого переходу шкіл*, 1969); запровадження в загальноосвітніх школах кабінетної системи навчання наприкінці 70-х років ХХ ст. (*Про навчальні кабінети загальноосвітньої школи*, 1974); запровадження атестації педагогічних працівників у 1974 році (*Про заходи по виконанню постанови Ради Міністрів СРСР*, 1974). До речі, апробація атестації вчителів проходила в 6 сільських і 2 міських районах 6 областей УРСР, серед яких – і одна з південних областей – Миколаївська.

Аналіз матеріалів засідань колегії МНО УРСР кінця 70-х – початку 80-х років ХХ століття свідчить, що в системі підвищення кваліфікації вчителів запроваджувався системний підхід та регламентувалися всі види діяльності. Вплив на зміст післядипломної педагогічної освіти мали й інші документи профільного міністерства, що визначали функціонування закладів освіти в цей період, давали характеристику стану мовно-літературної освіти та ефективності підвищення кваліфікації вчителів південних областей Української РСР.

Зокрема, лист МНО УРСР «Про усунення порушень в оцінці діяльності школи і вчителя» дублює лист міністра освіти СРСР від 11 лютого 1977 року №9-М «Об устранении нарушений в оценке деятельности школ и учителей», у якому зазначено, що «в практиці роботи радянської школи не застосовується й не повинне застосовуватися соціалістичне змагання серед учителів і учнів з питань навчальної роботи, а також не повинна здійснюватися оцінка діяльності шкіл і вчителів на підставі середнього відсотка успішності учнів». Пропоновано освітнім установам усіх рівнів «...рішуче попереджати будь-який тиск на вчителів в оцінюванні успішності школярів, покласти на них персональну відповідальність за правильність оцінювання учнів» (*Про усунення порушень в оцінці діяльності, 1977, с. 8*).

Позиції цього документа профільного міністерства щодо організації освітнього процесу, як і порушень в оцінці діяльності школи і вчителя на місцях, стали предметом обговорення під час різних заходів для педагогів. Однак, у практиці діяльності закладів освіти зазначені недоліки були непоодинокими. Зокрема, інший документ профільного міністерства відзначає, що «поширеною є невинуватена практика оцінювання діяльності вчителів по процентних показниках успішності учнів (школи №30 м. Херсона, № 2 м. Каховки, Ушкільська Верхньорогачицького району, Скадовська № 1) (*Про роботу загальноосвітніх шкіл Херсонської області, 1979, с. 7*).

Пошук шляхів удосконалення шкільної мовно-літературної освіти викладено в постанові колегії Міністерства народної освіти УРСР та президії правління Спілки письменників України від 22 грудня 1976 року. У документі зазначено, що в загальноосвітніх школах запроваджено новий зміст освіти з цих предметів (*Про поліпшення вивчення української і російської мов, 1977, с. 6*). Учені-мовознавці і літературознавці, письменники виступають з ґрунтовними статтями на сторінках фахових журналів «Українська мова та література в школі», «Русский язык в школах УССР», ... газети «Літературна Україна», журналах «Радянське літературознавство», «Вітчизна» тощо. Слабо впроваджується в практику роботи шкіл передовий досвід кращих учителів та результати наукових досліджень і методичні рекомендації Міністерства освіти СРСР і УРСР (*Про поліпшення вивчення української і російської мов, 1977, с. 7*). Ухвалено рішення «у 1977 р. удосконалити єдиний режим усного й писемного мовлення учнів 4-10 класів; розробити єдину систему з розвитку усного і писемного мовлення учнів 4-10 класів; створити програму факультативних занять з української мови для 7-10 класів». Звернено увагу на необхідність надання дієвої допомоги в підвищенні кваліфікації вчителів (*Про поліпшення вивчення української і російської мов, 1977, с. 8*).

Характеристику стану мовно-літературної освіти та ефективності підвищення кваліфікації вчителів південних областей Української РСР дано в документах профільного міністерства більш пізнього періоду: рішенні колегії

Міністерства освіти Української РСР від 14 червня 1978 року та від 26 грудня 1979 року. Зокрема, характеризуючи цей аспект у Миколаївській області, зазначено, що «в Баратівській середній школі Снігурівського району, наприклад, з контрольною роботою з російської літератури не справились 17,7 % десятикласників, 15 % восьмикласників не виконали завдання з української літератури. У Прибузькій середній школі Доманівського району 12 % учнів одержали незадовільні оцінки за письмову роботу з російської мови. Перевіркою підтверджено, що це є наслідком недостатньої підготовки частини вчителів до уроків і проведення їх не на належному науковому й методичному рівні. Окремі рай(міськ)вно продовжують призначати на вчительську роботу осіб без педагогічної освіти. Мають місце суттєві недоліки в роботі обласного інституту вдосконалення вчителів. Недостатньою є методична допомога керівникам шкіл та вчителям на місцях. Не виконуються плани перепідготовки педагогічних кадрів, відсутня система у вивченні результативності курсів і семінарів (*Про роботу відділів народної освіти Миколаївської області, 1978, С. 5-6*).

В іншому документі відзначено, що характерним для загальноосвітніх шкіл Херсонської області є «творчий пошук шляхів удосконалення навчально-виховного процесу, забезпечення глибоких знань. З контрольними роботами з української, російської мов і літератур... справилися 94,2 % учнів». При цьому вказано, що «в окремих школах виявлено низькі знання учнів. Майже половина учнів 7 і 8 класів середньої школи № 1 м. Каховки не справилися з контрольною роботою з російської мови... Низькі знання показали учні ... з російської мови в середній школі № 9 м. Херсона, тут допущено необ'єктивність оцінювання контрольних робіт. Обласний ІУВ, райметодкабінети слабо допомагають школам в організації методичної роботи, самоосвіти вчителів, у вивченні і впровадженні в практику нормативних документів, методичних листів і рекомендацій. Атестація вчителів у низці випадків не стала ефективним засобом підвищення їхнього ідейно-теоретичного рівня, ділової кваліфікації» (*Про роботу загальноосвітніх шкіл Херсонської області, 1980, с. 5-7*).

У рішенні колегії Міністерства освіти Української РСР від 26 травня 1982 року зазначено, що «в Миколаївській області недостатня увага приділяється добору, розстановці й використанню учительських кадрів..., освітній рівень учителів 4-10 класів в області нижчий від середньореспубліканського. Таке відставання від республіканського показника наявне з 10 основних предметів». Ухвалене рішення зобов'язати Миколаївський ІУВ поліпшити роботу по підвищенню кваліфікації вчителів (*Про роботу органів народної освіти, педагогічних колективів шкіл Миколаївської обл., 1982, С. 8, 9, 11*).

Таким чином, криза мовно-літературної шкільної освіти 1959-1984 рр. поглиблювалася недостатньою ефективністю підвищення кваліфікації

вчителів філологічних дисциплін південних областей Української РСР: виникли протиріччя між соціально детермінованими вимогами до педагога та реальними можливостями системи перепідготовки. У післядипломній педагогічній освіті цього часу визначальним чинником була її заідеологізованість, стандартизація й жорстка регламентація змісту освіти. Продовжувався процес росіянізації освіти південного регіону загалом і філологічної зокрема, це потребувало активізації пошуку можливостей перепідготовки вчителів для нових освітніх реалій.

Інший документ профільного міністерства відзначав, що значного поширення набуло звернення колективів органів народної освіти, методичних установ і шкіл освіти Одеської області до всіх працівників народної в освіті включитись у рух «Кожному вчителю – високу педагогічну майстерність», схваленому колегією Міністерства освіти УРСР 21 грудня 1983 року. У республіці є чимало методичних кабінетів районних (міських) відділів народної освіти, які стали справжніми центрами підвищення ідейно-політичного, науково-методичного рівня і професійної майстерності педагогічних кадрів. У низці шкіл (серед яких із південного регіону названа Випаснянська Одеської області) нагромаджено позитивний досвід успішного проведення внутрішньошкільної методичної роботи з урахуванням специфіки діяльності педагогічного колективу й потреб окремих учителів (*Про дальше вдосконалення*, 1984, с. 6, 7).

Рішення колегії Міністерства освіти УРСР регламентувало й подальше поліпшенню підвищення кваліфікації педагогічних і керівних кадрів. Відзначено факт, що навчальний процес на курсах здійснюється в основному кваліфікованими викладачами, більшість лекцій, семінарських і практичних занять проводиться на належному ідейно-теоретичному, науково-методичному рівні. Значна увага приділяється пропаганді передового педагогічного досвіду. Запропоновано при проведенні підвищення кваліфікації педагогічних і керівних кадрів дотримуватись принципів глибокої диференціації, періодичності різних категорій працівників; організувати курси підвищення кваліфікації молодих учителів не пізніше 4–5-го року їхньої роботи за спеціальними навчально-тематичними навчальними планами (*Про заходи Міністерства освіти УРСР*, 1982, с.13, 17, 18).

На нашу думку, названі аспекти післядипломної педагогічної освіти є позитивними тенденціями функціонування закладів підвищення кваліфікації вчителів означеного періоду.

Як бачимо, документи профільного міністерства визначають засади поліпшення підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Але у функціонуванні цих закладів освіти виникають суперечності, викликані задекларованими в постанові профільного міністерства позиціями й реаліями функціонування закладів освіти в південних областях України. Архівні документи, що відображають роботу Херсонського інституту

удосконалення кваліфікації вчителів на початку 80-х років ХХ століття, фіксують ці суперечливі тенденції. Зокрема, навчально-тематичний план роботи курсів підвищення кваліфікації вчителів української мови й літератури містить теми, які є ідеологічною складовою мовно-літературної освіти цього періоду: «Текстуальне вивчення творчості Л. Брежнєва («Мала земля», «Відродження», «Цілина»), «Уточнення періодизації розвитку української літератури» (залежно від ідеологічних позицій – *уточнення В. К., Г. Ч.*). Тематика семінарів для вчителів означеної категорії теж ідеологічно спрямована: «Визначення ідейно-політичного та науково-методичного рівнів підручників» (Документи, арк. 63).

Такий тоталітарно-державницький підхід до підвищення кваліфікації педагогічних кадрів був узаємопов'язаним із тим, що в методиці викладання навчальних філологічних дисциплін домінуючим було побоювання виявити власні педагогічні погляди. Зокрема, у звіті учителів про апробацію підручника «Українська література» М. Борщевського та ін. у школах Херсонської області зазначено: «...щодо мови підручника, то Ваше високе становище не дає Вам права помилятися. Дослівно вказати не можу, бо була тільки на уроках колеги по заміні; ...молодий вчитель такого підручника поки що буде страхатися, то відсилайте його до довгих списків рекомендованої літератури» (Документи, арк. 32).

Ці суперечності підтверджують поступовий вхід мовно-літературної галузі, а отже – й системи підвищення кваліфікації вчителів філологічних дисциплін у тому числі й Півдня України, у кризовий період. «Застійні» явища були характерні для освіти, як і для всього суспільства. У 1984 році здійснена спроба вивести галузь з кризи шляхом проведення реформи загальноосвітньої школи, яка передбачала подолання недоліків системи освіти, як наслідок – зміни змісту системи підвищення кваліфікації вчителів філологічних дисциплін.

Висновки і перспективи досліджень. Як бачимо, система підвищення кваліфікації як одна з підсистем післядипломної педагогічної освіти досліджуваного періоду характеризується частими спробами реформування всієї освітньої галузі й мовно-літературної освіти зокрема та відповідною переорієнтацією й перепідготовкою вчителів відповідно до вимог часу. Проаналізовані в дослідженні недоліки функціонування системи підвищення кваліфікації вчителів філологічних дисциплін в південних областях України підтверджують необхідність освітньої реформи 1984 року. Напрямами подальшого дослідження цієї проблеми вважаємо методичні аспекти екстраполяції конструктивного досвіду в сучасну освітню галузь. Це і є перспективою подальшого наукового пошуку.

ЛІТЕРАТУРА

- Документи о работе кабинета украинского языка и литературы Херсонского ОИУУ в 1981 г.* Державний архів Херсонської області (ДАХО). Ф. 2419. Оп. 2. Спр. 845. 79 арк. (*Documents on the work of the office of the Ukrainian language and literature of the Kherson OITI in 1981.* State Archive of Kherson region (SAKHR). F. 2419. Descr. 2. Case 845. 79 sheets).
- Енциклопедія освіти* (2008). Київ: Юрінком Інтер (*Encyclopedia of education* (2008). Kyiv: YurinkomInter).
- Крисюк, С. В. (1997). *Розвиток післядипломної освіти педагогічних кадрів в Україні (1944-1995рр.)*. Львів: ЛОНМІО (Krysiuk, S. V. (1997). *Development of postgraduate education of pedagogical staff in Ukraine (1944-1995)*. Lviv).
- Кузьменко, В. В. (2014). *Формування наукової картини світу учнів: від витоків до сьогодення*. Херсон (Kuzmenko, V. V. (2014). *Formation of the scientific picture of the world of students: from the origins to the present*. Kherson).
- Кузьмінський, А. І. (2003). *Теоретико-методологічні засади післядипломної педагогічної освіти в Україні (1944-1995 рр.)* (дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04). Київ (Kuzminskyi, A. I. (2003). *Theoretical and methodological foundations of postgraduate pedagogical education in Ukraine (1944-1995)* (DSc thesis). Kyiv).
- Основні документи про школу* (1973). Київ: Радянська школа (*Basic School Documents* (1973). Kiev: Soviet School).
- Про графік дальшого переходу шкіл УРСР на нові програми: наказ №85 від 28.04.1969 року (1969). *Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР*, 12, 3-10 (On the timetable for the further transition of the USSR schools to new programs: Order No. 85 of April 28, 1969 (1969). *Collection of orders and instructions of the Ministry of Education of the Ukrainian SSR*, 12, 3-10).
- Про дальше вдосконалення організації та проведення методичної роботи з педагогічними кадрами в школах і установах народної освіти Української РСР: наказ Міністерства освіти УРСР (1984). *Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР*, 7, 6-12 (On further improvement of organization and carrying out of methodological work with pedagogical staff in schools and institutions of public education of the Ukrainian SSR: Order of the Ministry of Education of the USSR (1984). *Collection of orders and instructions of the Ministry of Education of the Ukrainian SSR*, 7, 6-12).
- Про заходи Міністерства освіти УРСР по дальшому поліпшенню підвищення кваліфікації педагогічних і керівних кадрів рішення колегії від 28 квітня 1982 року (1982). *Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР*, 12, 13-22 (On the actions of the Ministry of Education of the USSR to further improve the training of pedagogical and managerial staff of the decision of the college of April 28, 1982 (1982). *Collection of orders and instructions of the Ministry of Education of the Ukrainian SSR*, 12, 13-22).
- Про заходи по виконанню постанови Ради Міністрів СРСР від 16 квітня 1974 року №273 «Про атестацію вчителів загальноосвітніх шкіл»: наказ №169 від 20.06.1974 року (1974). *Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР*, 17, 8-10 (On the measures to implement the resolution of the Council of Ministers of the USSR of April 16, 1974 No. 273 "On certification of teachers of secondary schools": Order No. 169 of 20.06.1974 (1974). *Collection of orders and instructions of the Ministry of Education of the Ukrainian SSR*, 17, 8-10).
- Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток народної освіти в УРСР: Закон від 17.04.1959 року (1959). *Збірник наказів та розпоряджень*

Міністерства освіти Української РСР, 8, 2-14 (On Strengthening the Relationship of the School with Life and on Further Development of Public Education in the USSR: Law of 17.04.1959 (1959). Collection of orders and instructions of the Ministry of Education of the Ukrainian SSR, 8, 2-14).

Про навчальні кабінети загальноосвітньої школи: методичні рекомендації №94 від 03.04.1974 р. (1974). *Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР, 10, 14-32 (About study rooms of a comprehensive school: guidelines №94 of 03.04.1974 (1974). Collection of orders and instructions of the Ministry of Education of the Ukrainian SSR, 10, 14-32).*

Про поліпшення вивчення української і російської мов та літератур у загальноосвітніх школах республіки: постанова колегії Міністерства освіти УРСР та президії правління Спілки письменників України від 22 грудня 1976 року (1977). *Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР, 5, 6-10 (On Improving the Study of Ukrainian and Russian Languages and Literatures in Secondary Schools of the Republic: Resolution of the Board of the Ministry of Education of the USSR and the Board of Directors of the Union of Writers of Ukraine of December 22, 1976 (1977). Collection of orders and instructions of the Ministry of Education of the Ukrainian SSR, 5, 6-10).*

Про роботу загальноосвітніх шкіл Херсонської області по виконанню постанови ЦК КПРС і Ради міністрів СРСР №1111 від 22 грудня 1977 року «Про дальше вдосконалення навчання, виховання учнів загальноосвітніх шкіл і підготовки їх до праці»: рішення колегії від 26 грудня 1979 року (1980). *Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР, 7, 5-9 (On the work of comprehensive schools of Kherson region on the implementation of the resolution of the Central Committee of the USSR and the Council of Ministers of the USSR No. 1111 of December 22, 1977 "On further improvement of education, upbringing of students of secondary schools and their preparation for work": decision of the board of December 26, 1979 (1980). Collection of orders and instructions of the Ministry of Education of the Ukrainian SSR, 7, 5-9).*

Про роботу відділів народної освіти Миколаївської області по виконанню рішень XXV з'їзду КПРС та XXV Компартії України: рішення колегії від 14 червня 1978 року (1978). *Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР, 17, 3-8 (About work of departments of public education of the Mykolaiv region on implementation of decisions of the XXV Congress of the USSR and XXV Communist Party of Ukraine: the decision of the board of June 14, 1978 (1978). Collection of orders and instructions of the Ministry of Education of the Ukrainian SSR, 17, 3-8).*

Про роботу органів народної освіти, педагогічних колективів шкіл Миколаївської області по ідейно-політичному та правовому вихованню учнів: рішення колегії від 26 травня 1982 року (1982). *Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР, 15, 6-13 (About work of bodies of public education, pedagogical collectives of schools of Mykolaiv region on ideological-political and legal education of pupils: the decision of board from May 26, 1982 (1982). Collection of orders and instructions of the Ministry of Education of the Ukrainian SSR, 15, 6-13).*

Про усунення порушень в оцінці діяльності школи і вчителя (1977). *Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР, 8, 7-8 (On the elimination of violations in the assessment of school and teacher (1977). Collection of orders and instructions of the Ministry of Education of the Ukrainian SSR, 8, 7-8).*

Худоминский, П. В. (1986). *Развитие системы повышения квалификации педагогических кадров советской общеобразовательной школы (1917-1981 гг).*

Москва: Педагогика (Khudominskii, P. V. (1986). *Development of the system of professional development of pedagogical staff of the Soviet comprehensive school (1917-1981)*. Moscow: Pedagogu).

Чух, Г. П. (2019). Професійне вдосконалення вчителів філологічних дисциплін Півдня України в 1965-1984 рр. *Педагогічний альманах*, 42, 276-283 (Chukh, H. P. (2019). Professional development of teachers of philological disciplines of Southern Ukraine in 1965-1984. *Pedagogical almanac*, 42, 276-283).

РЕЗЮМЕ

Кузьменко Василь, Чух Анна. Вектор розвитку последипломного образования учителів філологічних дисциплін Юга України в 1959-1984 гг.

В статье на основе архивных материалов, документов профильного министерства раскрыты особенности функционирования системы последипломного образования учителей филологических дисциплин Юга Украины в 1959-1984 гг. Сделан вывод, что система повышения квалификации, как одна из подсистем последипломного педагогического образования исследуемого периода, характеризуется частыми попытками реформирования всей образовательной отрасли и культурно-литературного образования в частности и соответствующей переориентацией и переподготовкой учителей в соответствии с требованиями времени. Определены положительные тенденции, что является актуальным для экстраполяции опыта последипломного образования учителей филологических дисциплин Юга Украины в современное образовательное пространство.

Ключевые слова: последипломное образование, филологические дисциплины, система повышения квалификации учителей Юга Украины.

SUMMARY

Kyzmenko Vasyl, Chukh Hanna. Vectors of the development of postgraduate education of teachers of philological disciplines of South Ukraine in 1959-1984.

The article on the basis of archival materials and other sources reveals the peculiarities of the development of the system of postgraduate education of teachers of philological disciplines of Southern Ukraine in 1959-1984. It is established that in the studied historical period the determining factor of activity of the specified educational branch was its ideologization, standardization and strict regulation of the content of education.

The analysis of archival documents, orders and instructions of the Ministry of National Education of the Ukrainian SSR, reports of regional education institutions suggests that certification training as one of the subsystems of postgraduate pedagogical education of the studied period is characterized by frequent attempts to reform the entire educational field and language and literature education in particular and retraining teachers to meet the demands of the times.

It is concluded that the crisis of language and literature school education in 1959-1984 was exacerbated by the lack of effective training of teachers of philological disciplines in the southern regions of the Ukrainian SSR: there were contradictions between socially determined requirements for the teacher and the real capabilities of the system. In the postgraduate pedagogical education of that time, its ideologization, standardization and rigid regulation of the content of education were the determining factor. The process of russification of education in the southern region continued, which necessitated intensification of the search for teacher retraining opportunities for new educational realities.

The study of normative documents and practical results of the functioning of the system of postgraduate education in a certain period gave the opportunity to determine positive trends, which is relevant for extrapolation of the experience of postgraduate education of teachers of philological disciplines of Southern Ukraine in the modern educational space. This aspect may be a prospect for further research.

Key words: postgraduate education, philological disciplines, system of advanced training of teachers of the South of Ukraine.

УДК 378.147

Ірина Куценко

Херсонська державна морська академія

ORCID ID 0000-0002-0211-5173

DOI 10.24139/2312-5993/2019.10/278-284

СТАН РОЗРОБЛЕНOSTІ ПРОБЛЕМИ МОНІТОРИНГУ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ МОРСЬКИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ (1944 – ПОЧАТОК 60-ТИХ РОКІВ)

У статті висвітлено особливості стану розробленості проблеми моніторингу навчальних досягнень студентів морських закладів освіти за часів перебудови радянської системи в 40 – 60 роках ХХ століття. Проаналізовано накази, звіти, протоколи засідань методичних об'єднань та педагогічних зібрань та інші документи, зміст яких пов'язаний із навчальною діяльністю морських закладів освіти в цілому та моніторингом. Аналіз історичної літератури показав, що на початку 40-60 років ХХ століття всі освітянські реформи були проникнуті авторитарно-волюнтаристичним підходом до творчого процесу й наукових досліджень.

***Ключові слова:** моніторинг, морська освіта, постанови радянського уряду, програмований контроль, відмітки, авторитарність, звіти про навчально-виховну роботу, формальність.*

Постановка проблеми. Однією з провідних тенденцій удосконалення систем управління якістю морської освіти в Україні є посилення уваги до питання оволодіння студентами професійної компетентністю. Націленість на таку тенденцію вимагає не тільки науково обґрунтованого інструментарію для постійного вимірювання, аналізу й покращення результатів, а й нового погляду на їх удосконалення, яке може бути досягнуте засобами моніторингу навчальних досягнень студентів як однієї з умов підвищення професійної компетентності майбутніх морських фахівців на всіх етапах професійної підготовки. У такому контексті аналіз державної освітньої політики в різні історичні періоди, об'єктивний розгляд накопиченого досвіду будуть сприяти успішному подальшому розвитку галузі морської освіти.

Аналіз актуальних досліджень. Окремі аспекти проблеми моніторингу навчальних досягнень студентів морських закладів освіти розглядалися широким колом вітчизняних і зарубіжних учених. Так, дослідження проблем історії педагогіки здійснювалися М. Євтухом, В. Кузьменко, А. Савченко,